

Roman Bijeg Milutina Cihlara Nehajeva u interpretaciji Stanka Lasića

Breljak, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:698542>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA KROATOLOGIJU

IVONA BRELJAK

**ROMAN BIJEG MILUTINA CIHLARA
NEHAJEVA U INTERPRETACIJI STANKA
LASIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Viktorija Franić Tomić

Zagreb, 2017.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODJEL ZA KROATOLOGIJU

IVONA BRELJAK

**ROMAN BIJEG MILUTINA CIHLARA
NEHAJEVA U INTERPRETACIJI STANKA
LASIĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Viktorija Franić Tomić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Povijesni kontekst <i>Bijega</i>	4
3. Kratak opis i interpretacija <i>Bijega</i>	5
4. Interpretacija <i>Bijega</i> prema Stanku Lasiću.....	7
4.1. Podjela radnje romana <i>Bijeg</i> prema Lasiću.....	7
4.2. Analiza glavnog lika Đure Andrijaševića.....	8
4.3. Analiza sporednih likova.....	10
4.4. Odnos sela, malograda i grada.....	12
4.5. Nehajeva uvjerenja, stil pisanja i poruka romana <i>Bijeg</i>	13
5. Književna kritika o <i>Bijegu</i>	15
6. Zaključak.....	17
7. Popis literature.....	18
8. Sažetak rada.....	19

1. Uvod

Roman *Bijeg* Milutina Cihlara Nehajeva jedan je od najznačajnijih i najboljih romana hrvatske moderne koji se često interpretira, a upravo je interpretacija Stanka Lasića¹ toga djela tema moga završnog rada.

Tema ovoga završnog rada važna je zbog velikog utjecaja Milutina C. Nehajeva na hrvatsku književnost i povijest. Već kao mladić stekao je ugled, u početku kao kritičar, a kasnije i kao novelist. Može se reći kako je Nehajev bio stručan književnik, publicist, urednik i novinar koji je igrao važnu ulogu u manifestima, proglasima, mladenačkim pokretima i periodičnim publikacijama. Ovaj je autor bio jedan od najutjecajnijih ideologa moderne te predstavnik generacije koja je težila k europeiziranju književnosti s naglaskom na individualnosti i slobodi stvaranja.

Cilj je ovoga završnog rada analizirati roman *Bijeg* iz do danas nepracticirane vizure služeći se rukopisom Lasićeve disertacije koja se čuva u *Zbirci disertacija i magistarskih radova* Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Kako je obimna Lasićeve doktorske disertacije ostala neobjavljena ova interpretacija nije izravno integrirana u povijest čitanja Nehajevljeva romana pa će taj nedostatak nadoknaditi ovaj završni rad.

Nadalje, u ovom ću završnom radu, u nekoliko stavki, analizirati djelo. U prvom ću dijelu rada utvrditi povijesni kontekst djela. U drugom ću dijelu iznijeti kratak opis i interpretaciju *Bijega*. U trećem ću dijelu interpretirati Lasićevu analitičku studiju Nehajevljeva romana *Bijeg*, a u četvrtom dijelu navest ću pobrane kritike nekih dugih autora na Nehajevljev *Bijeg*.

Slika 1.²

¹ Lasićeva interpretacija romana *Bijeg* sastavni je dio njegove obimne disertacije o Milutinu Cihlaru Nehajevu koja će se spominjati u ovom završnom radu. Disertacija je podijeljena na tri knjige, a interpretacija *Bijega* se nalazi u prvoj knjizi drugog poglavlja „U traganju za apsolutom (1906-1918)“ pod naslovom *Na raskršću: „Canossa Moderne“ – „Balkan“ – „Bijeg“ (1906-1909)*.

² Na slici 1 prikazan je Milutin Cihlar Nehajev u mladoj životnoj dobi.

2. Povijesni kontekst *Bijega*

Za razdoblje moderne u kojoj je nastao *Bijeg*, Stanko Lasić (1965: 160) navodi kako pojedini autori smatraju da je čitavo razdoblje moderne, tj. „impresionistička umjetnost lažna vrijednost“³. Autor ističe kako se prema likovnoj umjetnosti toga razdoblja odnosilo s oprezom, a prema literaturi s prezirom. Važno je spomenuti kako je Nehajevljev esej *Canossa Moderne*⁴ izrazito značajan jer najavljuje roman *Bijeg*.

Bijeg je nastao u Nehajevljevom prijelaznom životnom razdoblju iz Trsta u Križevce.⁵ Tijekom posljednjih dana i odlaska iz Trsta, Nehajev je napisao *Bijeg* i dao ga na tiskanje te je roman već bio otisnut i prije negoli je Nehajev stigao u Križevce, a tome svjedoči njegov zapis na kraju romana: „U Trstu, krajem januara 1909.“⁶.

Branko Hećimović (1976: 86) iznosi kako je roman *Bijeg* objavljen 1909. godine. *Bijeg* je za njega vrijedan i trajan rezultat razdoblja moderne koji je donio novi način izražavanja i temeljen je na novim idejama, spoznajama i težnjama.

Prema Vlatku Pavletiću (1996: 286) Nehajev je svoj roman završio početkom 1909., pa je to pokazatelj da se radnja *Bijega* veže uz početak dvadesetog stoljeća, to jest uz razdoblje kada se činilo da će vladati Austro-Ugarska.

»God. 1917. [*Bijeg*] izlazi u promijenjenu izdanju, nakon što su ga kritičari (ponajviše A. G. Matoš u Agramer Tagblattu) ocijenili neuspjelim djelom i prigovorili autoru zbog nedovoljna poznavanja hrvatskog jezika. Međutim, većina ga književnih povjesničara [...] smatra najboljim romanom hrvatske moderne.« (Lukec, 2008: 47)

Slika 2.⁷

³Lasić, S. (1965.) *Milutin Cihlar Nehajev: (1880–1931)*, doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.

⁴Ibid. 173.

⁵Ibid. 194.

⁶Ibid. 192.

⁷Na slici 2 prikazan je spomenik Milutina Cihlara Nehajeva u Senju.

3. Kratak opis i interpretacija *Bijega*

Nehajev u *Bijegu* pripovijeda o sudbini mladog intelektualca Đure Andrijaševića. Studirao je u Beču, kasnije u Zagrebu, no kad god bi morao putovati u rodni provincijski gradić bio bi ozlojađen. Đuro je putovao prijatelju Toši u Slavoniju umjesto u Zagreb. Dok bi putovao uvijek bi se prisjećao đaćkih dana i svoje prve ljubavi Zore koja je na posljetku postala učiteljica, ali i stara cura. Prisjećao bi se Beča, studiranja i pijanki, onih loših dana te svoje veze s Verom. *Bijeg* u sebi sadrži psihološki portret glavnog lika, to jest *Bijeg* je roman ličnosti, a ujedno i analiza ljudskog pada. Intelektualac koji svjesno prati svoju propast te je nesposoban povezati se s društvom i biti njegov dio. Stoga, čitajući *Bijeg* može se primijetiti kako je glavna tema Nehajevljeva djela zapravo dekadencija, tj. propast i pad te slomovi pojedinih likova, obitelji i društava.

Đuro Andrijašević, sin Bartola i Primorke, već je u ranoj dobi pokazao iznimne sposobnosti, a profesori su od njega očekivali da postane vrsni intelektualac. Njegov stric Toma nikad nije imao svoju obitelj i volio je Đuru kao da mu je sin te je stoga financijski potpomagao njegovo školovanje. Đuro odlazi u Beč kako bi studirao pravo, no očaran sjajem metropole zapustio je studij. Dane je provodio u kavanama čitajući knjige, obilazio je kazališta, a ponekad je objavljivao i neke svoje radove. Isprva su to bile kritike, novele, a kasnije i drame. Prema Hećimoviću (1976: 98), Nehajevljev opis Đure i dijelova njegova života zapravo su autobiografija samog Nehajeva te možemo zaključiti kako je Nehajev inspiraciju za dijelove svoga romana pronašao u vlastitom životu.

Nadalje, Đuro je odustao od studija prava pa je upisao filozofiju u Zagrebu. Smatrao je da će tako prije dobiti službu, a što mu je bilo važno zbog dužnosti koju je imao prema djevojci Veri koju je upoznao na trećoj godini studija i zaljubio se u nju. Njezina majka se od početka protivila njihovoj vezi jer je za svoju kćer htjela imućnijeg i obrazovanijeg muškarca. Đuro je trebao doći u Zagreb Veri da ju isprosi, ali on je otišao Toši, učitelju sa stalnom plaćom. Njemu se izjadao, a Toša mu se povjerio kako ga otac želi oženiti za Diklićevu kćer jer bi se tako spojila dva imanja, no on je volio Anku. Kasnije ju je oženio i s njom dobio sina.

Nakon izvjesnog vremena Đuro dobiva namještenje u senjskoj gimnaziji kao profesor fizike i psihologije, ali u toj školi nije mogao dulje ostati jer nije imao položen poseban ispit. Đuro je već pri dolasku u Senj shvatio kako neće moći funkcionirati u takvom okruženju i s tim ljudima. Došao je elegantno odjeven u mali grad gdje ostali ne paze na izgled te je Đuro

odudarao od svih. Svi u Senju su proživljavali rutinu, život bez imalo strasti, ciljeva i težnji, ali sa željom da nekome napakoste. Svi su izgledali isto, monotono i prazno, a to je bila posljedica duševne klonulosti i nemoći živaca. Đurina plaća nije bila dovoljna za život te se neprestano zaduživao, a njegova majka nije shvaćala tolike njegove potrebe. Neki su mu zavidjeli na njegovim književnim uspjesima te su ga zbog toga vrijeđali i ponižavali.

Društvo profesora koje je okruživalo Đuru bilo je jadno i bijedno. Među njih ubrajamo egoističnoga ravnatelja, Gračara sklona vinu, Rajčića koji je pred kolegama molio svoju ženu za nešto novca kako bi si kupio vino, podmuklog Žuvića, osvetoljubivog Maričića, Lukačevskoga i ostale. Jedina osoba s kojom je Đuro prijateljevao bio je Jagan, simpatični debljko koji je također bio sklon alkoholu, ali ujedno i jedina osoba koja je bila pomirena s vlastitom propašću. Đuro se i dalje osjećao neprihvaćenim i društveno odbačenim.

Đuro je zapao u rezignaciju. Vera se, dok je on bio u Senju, udala za nekog bogatog odvjetnika. Đuro nakon toga dobije živčani slom i udari Lukačevskog. Ti su događaji uzrokovali njegovu društvenu propast. Morili su ga financijski problemi te je iz majčinog pisma doznao kako je poklonila Tominu kuću opaticama, a za uslugu su morale skrbiti o njoj u starosti, a poslije smrti moliti za spas njene duše. Htio je otputovati Veri, ali nije imao sredstava za putovanje. Stoga je Đuro napisao pismo Veri i iznio joj svu svoju ljubav i svoj jadni život te ju zamolio da se još malo strpi. Pismo je stiglo u Zagreb, ali ga je gospođa Nina, Verina majka, poslala nazad neotvorenog. Đuro je zatim zamolio Tošu da ode u Zagreb i preda pismo Veri. Od Toše je dobio pismo u kojem ga obavještava da je pismo lutalo jer on nije bio u Zdencima, nego kod oca jer se on pomirio s Ankom pošto mu je rodila unuka. Rekao mu je da je bio kod Vere i da je ona postala učiteljica.

Veselje u njegov monotoni život su ponekad donosile učiteljica Darinka i njena prijateljica Minka. Đuri stiže pismo Verina oca u kojem ga obavještava da nije ispunio obaveze te da mu vraća pisma, a on bi trebao učiniti isto s Verinim pismima. On pada u još veću depresiju i piše pismo Toši u kojem ga obavještava da je propao, dobio otkaz te da pije u krčmi iz samilosti.

Đuro propada, a Vera se udaje. Ostaje potpuno sam i skončava svoj život bacivši se u uzburkano more. Njegov prijatelj Toša je došao iz Slavonije u Novi da ga sahrani, ali mu nikad nije pronađeno tijelo.

4. Interpretacija *Bijega* prema Stanku Lasiću

Ovo poglavlje završnog rada, uz svoja potpoglavlja, obrađivat će interpretaciju *Bijega* prema Stanku Lasiću prema njegovoj doktorskoj disertaciji *Milutin Cihlar Nehajev*⁸. Autorica ovog završnog rada podijelila je Lasićevu interpretaciju u nekoliko segmenta radi boljeg razumijevanja, a potpoglavlja se odnose na podjelu radnje *Bijega*, analizu glavnog lika, analizu sporednih likova, odnos sela, malograda i grada te na posebno potpoglavlje o Nehajevljevim uvjerenjima, stilu pisanja i poruku romana.

Bijeg je prema Lasićevoj interpretaciji „specifično traženje smisla i jedna poruka. Zaokupljenost apsolutom. Njegovo odbacivanje! I istovremeno čežnja! Svijest na raskršću i u traženju.“⁹ U svojoj analizi *Bijega* Stanko Lasić spominje Đurinu potragu za apsolutom. Apsolut za Lasića¹⁰ predstavlja bijeg od odgovornosti, model uništenja samog sebe te postavlja pitanje je li Apsolut rješenje. Može se reći kako roman *Bijeg* služi za otkrivanje razloga neizbježne smrti.

4.1. Podjela radnje romana *Bijeg* prema Lasiću

Stanko Lasić radnju *Bijega* dijeli na tri dijela¹¹, tj. na ekspoziciju, prvi zaplet i centralnu radnju s epilogom. Tema je ekspozicije „Povratak Đure Andrijaševića sa studija“; prvi zaplet čini Đurin „Boravak u Zdencima“ te „Drama u Zagrebu“, a centralnu radnju s epilogom čini Đurin „Slom u Senju“. Nadalje, Lasić iznosi kako su sva tri dijela disproporcionalna.

Prema Lasiću¹², ekspozicija *Bijega* sama po sebi može biti nacrt za roman jer je nepotrebno produljena. Nehajev u uvodu daje prikaz čitavog Đurinog predživota, tj. prikaz djetinjstva i školovanja te je ujedno napomenuo elemente nadolazeće drame. Primjer takvog elementa predosjećaj je sukoba s gospođom Ninom Hrabar. Nadalje, prvi zaplet jednim dijelom čini sumiranje prethodnih događaja i neprestano stvaranje novih problema kojih se Nehajev samo dotiče te se ne zadržava dugo na njima niti ih temeljito obrađuje jer centralna radnja treba započeti. Centralna radnja govori o Đurinom slomu u Senju, a taj događaj čini

⁸Lasić, S. (1965.) *Milutin Cihlar Nehajev: (1880–1931)*, doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet.

⁹Ibid. 194.

¹⁰Ibid. 159.

¹¹Ibid. 217.

¹²Ibid. 217.

sasvim novu priču jer su svi ostali likovi i situacije, osim Đure, novi. Centralna radnja može se podijeliti na tri dijela. Prvi dio centralne radnje predstavlja neku vrstu ekspozicije, a raspon događaja o kojima govori je od Đurina dolaska u Senj do Verinog brzovanja; drugi dio je glavna radnja od zabave do afere s Lukačevskim te treći dio kao finale obuhvaća Đurino propadanje i smrt. Lasić dalje iznosi kako su ekspozicija i prvi zaplet za centralnu radnju predugi i nisu svrsishodni.

Radnja se romana na posljertku sužava, krati te naglo završava što Nehajeva tjera da u osnovnim crtama i brzo opiše događaje i likove. Njegova ga kompozicija tjera da „ostane na površini“¹³ u kojoj nema razrađenih postupaka ili predaha.

4.2. Analiza glavnog lika Đure Andrijaševića

Đuro Andrijašević, prema Lasiću¹⁴, ne može biti osoba. On je za njega razbijeni ideal u kojem se isprepliće proturječnost i njegova kretanja. Đuro je rođen u znaku apsoluta i htio je postići svoj bitak, no on se u specifičnim situacijama nije znao snaći te jedino što mu je preostalo u takvim trenucima je da se slomi jer on nije znao i nije htio „prihvatiti relativnost“. Apsolut je za Lasića jednostavno bijeg od odgovornosti.

Đurina je osnovna značajka stalna pasivnost, tj. slabost da se pomakne i nešto uradi. Njegov bijeg je zapravo bijeg od samoga sebe. Naime, on uvijek bježi u trenucima kada treba postati čovjek i poduzeti nešto, a ne „usklađenost sa svojim idealom“, tj. da bude osoba, a ne potpunost nekog nastojanja, nakane ili djelovanja. Đurina propast zacrtana je u njegovoj sudbini, životnoj strukturi čiji je temelj nastojanje k apsolutu. Lasić (1965: 195) za njega kaže kako „[o]n nije u životu, on je na njegovim polovima: na bitku ili nebitku, ali ne u trajanju, kretanju, postojanju, djelu, akciji.“

Na samom početku romana, kako Lasić¹⁵ navodi, teta Klara je iznijela dvije Đurine životne mogućnosti: „Od ovog dječaka bit će ili nešto ili ništa.“ Naime, okolina ga je već kao dječaka pretvorila u čudovište. Seksualni odnos sa Zorom Marakovom, njegovom prvom ljubavi, doveo ga je do vjerske krize. Njegova je prva ljubav bila nebeski čista kao što su i

¹³Ibid. 218.

¹⁴Ibid. 195.

¹⁵Ibid. 195. - Lasićevo citiranje odlomka *Bijega* (izdanje iz 1909., str. 11.).

njegov književni cilj i slava težili prema istoj čistoći, tj. težnja da služi „Naciji“¹⁶. Kada je Đuro prvi put istinski zavolio nekoga tada je ljubav postala prava ljubav koja nije mogla podnijeti prljavost strasti i seksualnog odnosa. Đuro je nakon strastvene noći zamrzio Zoru jer je „ona ubila ljubav“¹⁷, dok je Zora Marakova zavoljela Đuru još više. Iz toga proizlazi Đurina svijest da je moralna vrijednost apsolutna i da „samo ona može životu dati neki smisao“.

Đurina se sudbina¹⁸ sastoji od krajnosti, a primjeri se za to vide u padu iz blistave ljubavi u mržnju i očaj te iz vrijednog i marljivog intelektualca u jadnika i gubitnika. Đuro je svoj spas vidio u uspjehu, a ne u svakodnevnom napredovanju i malom radu. No, kada Verina majka ponizi i uvrijedi Đuru nazivajući ga običnim „profesorčićem“ on pada u još veću depresiju i očaj te svoju bol utapa u alkoholu i ženama. Pokušava sebe opravdati pred samim sobom tako što prihvaća „pesimizam determinizma“¹⁹ kao svoje životno uvjerenje, no on je ipak htio postati istinski profesor te ostvariti apsolut svojega zanimanja.

Njemu se gadi sve zemaljsko, gadi mu se mala sredina i mali gradovi te praznina života u njima. Najviše ga privlači život matematičara koji mu se čini idealnim. Đuro bježi od realnosti i priklanja se svojim snovima, tj. sanjarenju koje mu pruža totalnost te se njegova ambicija ostvaruje u njemu. Nadalje, on nikad nije bio proračunata osoba, tj. nije mislio samo na korist. Takav primjer vidi se u slučaju kada Đuro izgubi Veru, ali ipak ga voli bogata Minka i njeni roditelji, no on u tome nije vidio izlaz. Za svoju je životnu nesreću uvijek optuživao druge ljude te je u njima vidio samo neprijateljstvo, a život mu se tako sasvim zgadio.

Utjehu mu je povremeno pružala religija, no ipak na beskoristan način jer on nije mogao pomiriti boga i svoj determinizam. Kao što je u ovom završnom radu izneseno uspjeh mu nije mogao pružiti mali rad i svakodnevno napredovanje, tako mu ni njegova mala komedija „Revolucija u Ždrenju“²⁰ nije bila dostatan uspjeh. Tuga je bila ton njegovog života. Đuro će na posljatku pronaći mir u konačnom rješenju koje predstavlja čistoću valova, tj. bijeg u smrt. Smrt je za njega jedini pravi izlaz, jedini izlaz u kojem on može sačuvati svoju ljudskost. Lasić²¹ iznosi kako se Đuro nije mogao ostvariti kao „Apsolut, Totalnost, Život i

¹⁶Ibid. 196.

¹⁷Ibid. 196.

¹⁸Ibid. 197.

¹⁹Ibid. 198.

²⁰Ibid. 199.

²¹Ibid. 199.

kao Čovjek“. On se ostvario kao totalna suprotnost tome, tj. kao „Ludost, Propadanje, Pijanstvo, Reznacija“, jednom riječju smrt.

Đuro se prepuštao svakodnevici što je dovelo do neizbježnog samouništenja. Izabrao je smrt kako bi se osvetio sredini u kojoj je živio. Lasić iznosi kako je Đurin skok u more predstavljao njegovu zadnju i „najsajjniju gestu“. Đuro Andrijašević za ovoga je autora (1965: 201) jedno od najdosljednije izgrađenih lica: intelektualac koji samo zbog svog intelektualnog sna i aspiracije za totalnošću biva uništen. Može se reći kako je Đuro predosjećao svoju propast te je u njoj ujedno i uživao i patio. Đuro je za Lasića lik koji privlači i odbija, on je lijep čak i kada se uništava alkoholom.

Stanko Lasić tvrdi da postoje tri moguća objašnjenja zašto je Đuro propao. Prvi je razlog Đurina prevelika inteligencija za sredinu u kojoj se nalazio, tj. ta je sredina svojom zaostalošću ubijala njegov talent. Drugi je razlog taj što je Đuro bio slabić, bez želje za životom i aktivnost te prenježan za sredinu koja je tražila čvrstoću i snagu, a treći razlog bi bio taj što je njemu „fenomen bježanja prirođen“, tj. moglo bi se reći da je smrt zacrtana u njegovoj sudbini. Nehajev ipak tvrdi kako se pravi korijen Đurine propasti nalazi u „njegovoj intelektualnoj nedoraslosti koja rezultira iz opsesije za apsolutom“²².

Nadalje, Stanko Lasić²³ u svojoj disertaciji iznosi kako glavni lik Đuro nije mogao doći do konkretnog, tj. do sinteze. Đuro je zapravo trajanje u apsolutu te njegova životna staza ide od „bitka k nebitku“. Pošto se Đuro nije mogao ostvariti u životu, on svoje ostvarenje pronalazi u smrti, a temelj Đurinog lika je totalnost i apsolut. Lasić²⁴ tvrdi kako će Đuro uvijek biti izvan života te da nikada neće pronaći sintezu i uvijek će davati prednost pasivnosti i bezvrijednosti.

4.3. Analiza sporednih likova

Lasić²⁵ iznosi kako Nehajevljevi junaci završavaju iznenadnom smrću ili prekidom borbe te predajom svojem protivniku. Oni se prepuštaju svakodnevici, samoubojstvima te ludilu.

²²Ibid. 202.

²³Ibid. 194.

²⁴Ibid. 196.

²⁵Ibid. 194.

Likovi²⁶ su ispunjeni tragedijom i tjeskobom, ali su svi povremeno nastojali postići jasnu sliku o sebi.

Jedan je od glavnih likova jednostavni Toša, veliki optimist koji voli mali rad te miran i tih život. On je učitelj sa stalnom plaćom koji uživa u obiteljskom životu sa svojom suprugom Ankom. Naime, on je totalna Đurina karakterna suprotnost.²⁷ Tošini životni ciljevi su uvelike različiti od Đurinih. Dok Toša uživa u svakodnevicu i malom radu, Đuro se nalazi na „rubu ponora“ te stoga Toša ne može u potpunosti razumjeti Đuru. Đuro je ponekad znao biti ljubomoran na svojeg prijatelja, ali je istovremeno osjećao kako takav život nije njegova sudbina. Njegova sudbina²⁸ nije obiteljski život, nego samotni život u gradu i malogradu koji će ga na kraju uništiti. Dok je Toša jednostavan i skroman, Đuro je kompliciran i teži k apsolutu.

Nadalje, Đuro se, prema Lasiću, u Senju suočava s četiri tipa intelektualaca, a ti tipovi su „lucidni cinik, bornirani samouvjereni birokrat, samljeveni suprug i otac te očajnik.“²⁹

Prvi od njih je lucidni cinik, tj. Lukačevski koji je uz Tošu i Veru Hrabarovu detaljno portretiran lik romana. Na početku odnosa s Đurom, Lukačevski mu je bio prijatelj, a kasnije je došao u sukob s njim zbog Minke i Darinke. Između ostalih senjskih intelektualaca, Lukačevski se najviše isticao, a to ga je pretvorilo u egoista i cinika. Mrzio je Senj, ali je ipak znao da iz njega nema izlaza. Volio je velike gradove i htio je otići u jedan takav grad, no bio je svjestan ma koliko god se trudio da taj trud nema smisla. On je bio svjestan da Senj uništava intelektualce i da samo veliki grad omogućava pravi život i osobni razvoj. Lasić iznosi kako je Lukačevski prerekao Đurinu propast.

Drugi tip intelektualca samouvjereni je birokrat, tj. direktor gimnazije koji je htio biti „gospodin“ te mu je tadašnji posao, kako je on smatrao, bio samo privremen jer je težio prema boljem. U takav tip intelektualaca mogu se svrstati Maričić, Žuvić i Radović. Senj je bio njihov prirodni prostor u kojem su se materijalno dobro održali, a najveću zaštitu im je predstavljala Crkva. Treći tip intelektualca predstavljaju Gračar i Rajčić, tj. samljeveni muževi i očevi koje je težak život uništio te su im djeca i supruge najvažniji dio njihovog života. Na kraju, kao četvrti tip intelektualaca, dolaze očajnici. Jagan i Milošević likovi su koji se prepuštaju totalnom uništenju, a jedinu utjehu Jagan pronalazi u crnom humoru.

²⁶Ibid. 209.

²⁷Ibid. 206.

²⁸Ibid. 207.

²⁹Ibid. 208.

Ženski likovi koji su u kontaktu s Đurom mogu se okarakterizirati kao samostalne žene. Prva je od njih Zora Marakova koja je bila u potpunosti emancipirana žena i voljela je Đuru „sjajem prve ljubavi“ te je čak Đuri oprostila uvrede. Poslije Zore, važan je lik Vera Hrabarova koja se svima suprotstavljala te se borila za svoju ljubav prema Đuri koja je polako rasla i postala jaka, ali na kraju je izgubila. Lasić iznosi kako se čak i Minka suprotstavljala senjskoj sredini tako što je jedina stala uz Đuru kada su ga svi ostali napustili. Ona ga je voljela „djetinjskom vjernošću“. Njihove su ljubavi ponekad Đuru bacale u očaj, a ponekad ga osnaživale.

Nadalje, Lasić³⁰ iznosi kako su sporedni likovi u *Bijegu* samo statisti te da postoje samo ako nadopunjuju Đurinu dramu. Naime, njegova se majka u romanu pojavljuje samo kako bi se Đurin život dodatno pogoršao. Đurina prva ljubav, Zora Marakova, bila je na poslijetku ništa drugo do grižnja savjesti. Lasić za Tošu navodi kako on u čitavom djelu kao lik nije postigao svoju samostalnost. Gospođa Nina Hrabarova je za Lasića najdosljednije ostvaren lik koji je ostvario životnu punoću. Njezina kćer Vera nije dosljedno ostvaren lik jer djeluje neuvjerljivo iako se godinama borila za Đurinu ljubav. Svi likovi iz senjske sredine samo su „osjenčani“, premalo individualizirani te su tipični primjeri određenih tipova intelektualaca ili zastupnici određenog društvenog sloja. Za Maričića, Radovića i Žuvića, Lasić³¹ iznosi kako te likove ne možemo razlikovati jer previše nalikuju jedan na drugoga, a jedine razlike koje postoje ostvarene su u njihovom fizičkom portretiranju. Jednaku opservaciju iznosi Lasić za Gračara i Rajčića, ali Milošević i Jagan su ipak nešto različiti. Za Lasića su sva ženska lica, osim gospođe Nine, okarakterizirana kao simpatične osobe. One su tople i pune dobrote, inteligentne, samostalne i prisne, dok je gospođa Nina „tašta građanka“.

4.4. Odnos sela, malograda i grada

Stanko Lasić³² navodi kako se u *Bijegu* hrvatska sredina može podijeliti na tri vrste, tj. na tri strukture: selo, malograd, grad. One se nalaze u hrvatskim pokrajinama, točnije, selo (Zdenci) se nalazi u Slavoniji, malograd (Senj) u Primorju i grad (Zagreb) u „užoj“ Hrvatskoj. Lasić dalje navodi kako se uz svaku sredinu veže određena vrsta likova, tj. karaktera.

³⁰Ibid. 216.

³¹Ibid. 217.

³²Ibid. 205.

Uz selo Zdenci veže lik Toša koji u romanu predstavlja određenu „svjetlost“³³, tj. spas koji Đuri nije bio dovoljan jer seoski način života nije njegova sudbina. Naime, prvi Đurin posjet Toši na selu bio je umirujući, no već drugi ga posjet više nije mogao zadovoljiti. Nadalje, selo naspram grada i malograda, kao što je već rečeno, predstavlja svjetlost i pozitivnost, dok grad i malograd predstavljaju tamu i negativnost, sredine u kojima Đuro propada.

Uz grad Zagreb povezuje se obitelj Hrabar koja je najviše utjecala na Đurinu sudbinu. Lasić iznosi kako je ta obitelj tipični primjer „malograđanskog Zagreba s glazurom velegrada“³⁴. Glava je obitelji gospođa Nina, a njen je suprug poslušan i strogi činovnik. Nina Hrabar želi biti među prvim i najznačajnijim obiteljima grada Zagreba. Emocije, ljubaznost, nježnost te samostalnost njezine kćeri Vere njezini su najveći neprijatelji. Kako bi gospođa Nina postigla svoj cilj ona se služi prijetnjama i laskanjem. Nadalje, Lasić uočava kako je Nehajev u *Bijegu* kritički oslikao zagrebačko građanstvo u cijelosti, a ne samo jednu obitelj. Nehajev je prikazao Zagreb kao mali grad s površnim sjajem velegrada, a njegovoga građanina kao malograđanina.

Dok Zagreb ima površni sjaj velegrada, malograd Senj je u cijelosti tama, tj. sredina u kojoj svaki intelektualac propada. Može se reći kako nije isključivo Senj potaknuo Đurinu propast i slom, on je samo ubrzao proces Đurinog propadanja. Lasić³⁵ opisuje Senj kao „osrednjost, sitničavost, mizeriju i blato“ te iznosi kako se svako plemenito djelo pretvara u napad i ogovaranje, a bilo kakav napredak se gasi sujetom i ljubomorom. Individualci u takvim sredinama gube samostalnost te postaju dosadne i jednolične osobe koje se „utapaju u općim navikama“. Nadalje, Nehajev se u romanu najviše fokusirao na odnos i položaj intelektualaca u takvoj sredini, tj. većinom je prikazivao život prosvjetnih radnika, učitelja i profesora.

4.5. Nehajeva uvjerenja, stil pisanja i poruka romana *Bijeg*

Kao što je u ovom završnom radu navedeno da *Canossa moderne* nagovještava *Bijeg*, Stanko Lasić opservira da sinteza postaje bitan faktor u Nehajevljevom „idealu književne

³³Ibid. 205.

³⁴Ibid. 207.

³⁵Ibid. 208.

vrijednosti³⁶. Sinteza tijekom dugog razdoblja ostaje glavni element toga ideala, ali se nadopunjuje novim zahtjevima. Prvi se zahtjev odnosi na ljepotu sklada, jednostavnost te čistoće koji vodi k „estetici forme i sklada“, a drugi za totalitetom života u „estetiku života“. Važno je spomenuti kako je Nehajev³⁷ negirao pojavu simbolizma u moderni, a poticao sintezu doba koja je u jednom pogledu vodila prema apsolutu.

Bijeg je roman u kojem se odvija obračun, spoznaja te opomena, tj. poruka o opasnosti, a obračun i poruka dobivaju formu socijalnog i psihološkog romana. Lasić³⁸ iznosi kako je *Bijeg* roman osude i opravdanja te ga smatra kao upozorenje da se pravo rješenje života nalazi u relativnosti, stoga tvrdi da Đuro „ne može biti čovjek jer je opsjednut Čovjekom“. Đuro je zbog svojeg apsoluta uništio druge oko sebe. Vrijednost se romana³⁹ nalazi u tome što je Nehajev prilikom kreiranja Đure bio na raskršću, tj. Nehajev je optuživao i spašavao Đuru. Iz toga proizlazi složenost toga lika. Nadalje, Lasić⁴⁰ iznosi kako je tehniku pisanja odredio sam sadržaj romana, tj. psihološka je analiza tražila postupke psihološkog romana, a primjer tome su monolozi, pisma i dnevnici koji su doprinijeli potpunijem objašnjenju situacija i likova.

Nadalje, autor⁴¹ zaključuje kako slaba kompozicija dovodi romanopisca do prosječnog rezultata te smatra da je *Bijeg* prosječna literatura koja nije ni „slaba“ ni „duboka“ već prosječna. Lasić iznosi kako *Bijeg* nema ni „sjajne vrline“ ni „sjajne mane“, ali zato ima vrline i mane jedne „nedovršenosti, nedorečenosti, osrednjosti“, tj. jednog „POKUŠAJA“.

Ideja se romana, prema Lasiću (1965: 204), nalazi u tezi da

čovjek može biti čovjekom samo ako prihvati svoju konkretnost i polovičnost, a to znači napetost protivurječja u svom biću i u svojoj svijesti. Apsolut je i ljepota i opsesija i čežnja i smrt čovjekova. To je osnovna ljudska poruka ovog romana. U tom smislu i samo u tom smislu – „bijeg“ je i autobiografski obračun.

Najviše autobiografskih elemenata u *Bijegu* autor nalazi u opisima Đurinog školovanja i studiranja.

Moralna i temeljna poruka⁴² romana je ta da se smrt nalazi u apsolutu, a pravo se rješenje nalazi u sudjelovanju i zemaljskoj konkretnosti. Đuri se Andrijaševiću gadilo sve

³⁶Ibid. 173.

³⁷Ibid. 174.

³⁸Ibid. 200.

³⁹Ibid. 201.

⁴⁰Ibid. 210.

⁴¹Ibid. 218.

⁴²Ibid. 194, 195.

zemaljsko i htio je biti čist u svim pogledima, a jedino što mu je preostalo bila je čistoća valova, tj. smrt. Lasić zaključuje da „Đuru Andrijaševića ubija sam Đuro Andrijašević“.

5. Književna kritika o *Bijegu*

Nehajevljevim romanom *Bijegom* posebno se bavio Antun Gustav Matoš. On je svoje razočarenje objavio na njemačkom jeziku u osvrtu *Flüchtige Seelen* (dvoznačna riječ „Flüchtige“ znači u 'bijegu' i 'nestalno, letimično') 16. listopada 1909. godine u zagrebačkom njemačkom dnevniku *Agramer Tagblatt*. Matoš je ocijenio da je *Bijeg* loše napisani roman te je romanopiscu zamjerio jezični i kompozicijski nemar, ali je ipak priznao da je Nehajev vrstan psiholog nazvavši ga „mladim kemičarom duša“.

Matoš zamjera piscu što je glavnoga junaka romana portretirao kao čovjeka bez snage i volje za životom, to jest kao lika književne dekadencije. Matoš uočava da je Nehajev inspiraciju za Đuru pronašao u stranim književnostima. Matoš smatra da bi književni junak trebao djelu donijeti optimizam i iznosi da bi naslov poput Graborgova *Umorne duše* ili Bangovih *Naraštaja bez nade* više pristajali Nehajevljevu djelu. Nadalje, ovaj je književni kritičar uočio sličnost s djelom *Patnje mladoga Werthera* jer se neki dijelovi *Bijega* mogu poistovjetiti s njim. (prema: Batušić, Kravar, Žmegač: 68–74)

»[No] međutim, većina ga književnih povjesničara (S. Ježić, Lj. Maraković, M. Šicel, C. Milanja) smatra najboljim romanom hrvatske moderne.« (Lukec, 2008: 47) *Bijeg* ima podnaslov *Povijest jednog našeg čovjeka* i karakterističan je primjer romana lika. Glavni je lik Đuro Andrijašević, profesor i pisac oko čijega psihološkoga portreta i društvenoga položaja pisac razvija svoju romanesknu naraciju. Epizodni likovi samo dodatno određuju sredinu u kojoj se Đuro nalazi te poboljšavaju realizaciju njegova karaktera.

»Nehajev je preko Andrijaševića razvio moderniziranu varijantu „suvišnog čovjeka, koja je tematizirana u mnogobrojnim ruskim romanima XIX. st. (npr. Ljermontovljev *Junak našega doba*).« (Lukec, 2008: 47) Prema Jasmini Lukec Đuro je hipersenzibilni intelektualac kakvog su već stvorili K. Š. Gjalski, V. Novak i J. Leskovar. Đuro je rezignirani pasivni muškarac koji bježi od stvarnosti, a svaki ga nepovoljan događaj potiče na propast i približava odluci da izvrši samoubojstvo.

K. Nemeč iznosi da: »Svojom nervozom, sklonošću autoanalizi, osjećajem nemoći, bijegom od života Andrijašević oslikava i glavnu duhovnu dispoziciju moderne sa svim njezinim proturječjima« (prema: Lukec, 2008: 47)

Za Nehajeva Dubravko Jelčić (2004: 298) navodi: »Nehajev je primjer europski naobražena i kozmopolitski orijentirana hrvatskog intelektualca koji se, u životnoj i umjetničkoj zrelosti, vraća svojim nacionalnim korijenima kao izvorištu svoje svijesti i svoga bića.« Stoga za Nehajeva možemo reći da je među vodećim imenima razdoblja hrvatske moderne.

6. Zaključak

Stanko je Lasić u svojoj vrlo minucioznoj i obimnoj studiji o romanu *Bijeg* došao do zaključka da je *Bijeg* tipičan plod moderne osrednje kvalitete koji nema niti „sjajne mane“ niti „sjajne vrline“. Za njega je *Bijeg* površan roman koji ne zaslužuje ovacije jer kompozicija *Bijega* tjera Nehajeva da „ostane na površini“, no autorica se ovoga završnog rada ne slaže se s tim zaključkom.

Autoricu je ovoga rada impresioniralo Nehajevljevo oblikovanje glavnog lika Đure Andrijaševića s naglaskom na „njegov psihološki portret“. Nehajev stvara kompleksan sadržaj defabulariziranjem radnje. Kao što Lasić iznosi, Đuro je kompleksan lik kojega se i mrzi i voli jer izaziva sažaljenje, ali i gađenje. Upravo ta kompleksnost lika i njegova psihička borba uvlači čitatelje sve dublje u roman i to ga čini izvrsnim djelom moderne. Lasić također dolazi do zaključka kako pojedine sredine, tj. gradovi i sela utječu na psihi i živote likova. Zagreb predstavlja razvijenost, a Senj propast. Autorica smatra kako je senjska sredina glavni pokretač i poticatelj Đurinog propadanja.

Nadalje, iz Lasićeve se disertacije može izvesti kako je *Bijeg* „specifično traženje smisla i jedna poruka“. Autor zaključuje kako *Bijeg* služi za otkrivanje razloga neizbježne smrti te je za njega to roman obračuna, spoznaja i opomena, tj. poruka o opasnosti i stoga Lasić smatra kako je *Bijeg* sociološki i psihološki roman. On dalje iznosi kako je to roman osude i opravdanja te ga smatra upozorenjem da se pravo rješenje života nalazi u relativnosti. Za Lasića je moralna poruka romana ta da se smrt nalazi u apsolutu, a pravo rješenje u zemaljskom sudjelovanju. „Bijeg“ kao naslov romana nije bijeg od loše životne situacije u bolju sredinu; on je u ovom slučaju bijeg od života, bijeg u smrt.

Zbog svega rečenoga na kraju ove završne radnje možemo zaključiti da je Lasićev pristup književnom tekstu u vrijeme kada je pisao svoju doktorsku disertaciju bio značajno otklonjen od matice lingvostilističkih istraživanja te je u središte svojih metodoloških polazišta postavio istraživanja duhovnog konteksta te filozofijske implikacije što ga je već početkom sedamdesetih godina 20. st. dovelo u blizinu strukturalizma. Sve je to vidljivo u njegovoj interpretaciji Nehajevljeva života i djela.

7. Popis literature

1. Batušić, N., Kravar, Z., Žmegač, V. (2001.) *Književni protusvjetovi: Poglavlja iz hrvatske moderne*, Zagreb: Matica hrvatska, str. 68–74.
2. Hećimović, B. (1976.) *13 hrvatskih dramatičara: Od Vojnovića do Krležina doba*, Zagreb: Znanje.
3. Jelčić, D. (2004.) *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Zagreb: Naklada Pavičić.
4. Lasić, S. (1965.) *Milutin Cihlar Nehajev: (1880–1931)*, doktorska disertacija: 2 sveska, prilog (*Bilješke, dokumenti, bibliografija, notice*), Zagreb: Filozofski fakultet.
5. Lukec, J. (2008.) *Leksikon hrvatske književnosti: djela*, U: Detoni-Dujmić, Dunja [et al.], Zagreb: Školska knjiga.
6. Nehajev, M. C. (1996.) *Bijeg*, prema izdanju iz 1917, Zagreb: Katarina Zrinska.
7. Pavletić, V. (1996.) *Kritički medaljoni: Panorama hrvatskih pisaca i djela*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
8. Slika 1. Milutin Cihlar Nehajev <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43276> (zadnje posjećeno: 27. lipnja 2017.).
9. Slika 2. spomenik Milutina Cihlara Nehajeva u Senju <http://www.tz-senj.hr/en/offer/literature-senj-writers-park/> (zadnje posjećeno: 27. lipnja 2017.).

8. Sažetak rada

U ovoj završnoj radnji analiziran je roman *Bijeg* Milutina Cihlara Nehajeva s kritičkim uvidom u interpretaciju književnog teoretičara i povjesničara Stanka Lasića. Autorica je svoju interpretaciju temeljila na izvornoj, obimnoj i rukopisnoj doktorskoj disertaciji Stanka Lasića, te je ostvarila uvid u neke druge književno-kritičke prosudbe istoga djela. Upravo zato što je obimna Lasićeva doktorska disertacija ostala neobjavljena te njegova interpretacija nije izravno integrirana u povijest čitanja Nehajevljeva romana taj je nedostatak nadoknadio ovaj završni rad.

Summary

In this final work, the novel „Bijeg“ by Milutin Cihlar Nehajev has been analyzed with a critical insight into the interpretation of the literary theoretician and historian Stanko Lasić. The author based her interpretation on the original, extensive and manuscript doctoral dissertation of Stanko Lasić, and she gained insights into some other literary-critical judgments of the same work. Precisely because the extensive Lasić's PhD dissertation remained unpublished, and his interpretation was not directly integrated in the history of reading the novel „Bijeg“ by Nehajev, this deficiency was compensated with this final work.